

Karol Templin

Imigranci i enklawy etniczne. Szwedzkie doświadczenia

Wstęp

Imigranci, przybywający do krajów rozwiniętych, mają tendencję do osiedlania się w skupiskach, które już są zamieszkałe przez przesiedleńców. W Stanach Zjednoczonych $\frac{3}{4}$ imigrantów zamieszkuje na obszarze sześciu spośród pięćdziesięciu stanów. Podobnie jest w kraju tak różnym jak Szwecja, gdzie w trzech największych obszarach miejskich — Sztokholmie, Goeteborgu i Malmo — już w 1997 r. liczba ludności imigranckiej przewyższyła liczbę ludności o 18%¹ (por. Per-Anders, Fredriksson, Aslund, 2000, s. 1).

Podobną tendencję wykazują przesiedleńcy niemal we wszystkich imigracyjnych krajach Europy, również w Polsce.

Problem enklaw etnicznych, zamieszkałych przez imigrantów, jest silnie obecny w debacie publicznej tych państw. Z reguły są one postrzegane negatywnie. Jawią się jako zagrożenie dla spójności społecznej zbiorowości przyjmujących oraz dla samych imigrantów, ponieważ przez ich izolację i ograniczenie kontaktów z otoczeniem, mogą utrudniać integrację społeczną i prowadzić do wykluczenia społecznego przesiedleńców. W tej optyce gettoizacja lub po prostu — ujmując rzecz mniej wartościująco — zamieszkiwanie w enklawach etnicznych przekładać się ma na gorszą integrację, wyrażającą się w wyższej stopie bezrobocia, niższej aktywności zawodowej i większej zależności od świadczeń społecznych (*welfare dependency*).

Takie jednoznacznie negatywne postrzeżenie enklaw etnicznych, pociąga za sobą przekonanie, że polityka polegająca na równomiernym osiedlaniu imigrantów wśród społeczności rodzimej, powinna spowodować łatwiejszą ich integrację oraz szybsze nabycie

¹ Zob.: Per-Anders, E., Fredriksson, P., Aslund, O., *Etnic Enclaves and the Economic Success of immigrants- Evidence from a natural Experiment*, Wyd. Uniwersytet w Upsali, Upsala 2000., s. 1.

umiejętności, zwiększających atrakcyjność imigrantów na rynku pracy państwa przyjmującego. Konsekwencją takiego stanu rzeczy byłby: większy poziom zatrudnienia, niższe bezrobocie i mniejsza zależność od świadczeń. To z kolei spowodowałoby oszczędność środków publicznych, wydawanych na świadczenia dla imigrantów. I właśnie dlatego program równomiernego osiedlenia imigrantów może się jawić jako atrakcyjny program polityki społecznej, wspierający integrację cudzoziemców. Czy jest tak rzeczywiście?

Wiele krajów rozwiniętych, jak np. Wielka Brytania, Niemcy, Belgia, Izrael, czy Szwecja, wdraża — lub też wdrażało w przeszłości — polityki mające przeciwdziałać koncentracji imigrantów w wielkich miastach (tamże, s. 2). Wnioski z ewaluacji szwedzkiej polityki, polegającej na wskazywaniu miejsca zamieszkania, przedstawione zostaną w dalszej części pracy. Tamtejsi badacze zauważyli, że polityka ta stworzyła okazję do przedsięwzięcia dużo ciekawszego i wykraczającego poza jej ewaluację. Potraktowali oni realizację tej polityki jako swego rodzaju „naturalny eksperyment”, umożliwiającą zbadanie tego, jak zamieszkiwanie w enklawie etnicznej wpływa na różne aspekty życia imigrantów. W niniejszym tekście przytoczę trzy takie badania. Ich wyniki pomogą odpowiedzieć na pytanie o wpływ tego zjawiska na proces integracji społecznej imigrantów. Pozwolą również ocenić, na ile — z perspektywy dobra samych przesiedleńców — trafny jest argument, uzasadniający realizację programów, polegających na wskazywaniu imigrantom miejsca zamieszkania.

W części pierwszej analizy przedmiotowej zostanie poruszona problematyka założeń i realizacji szwedzkiej polityki, polegającej na administracyjnym przypisywaniu miejsca zamieszkania uchodźcom. Dalsze rozważania będą próbą odpowiedzi na pytanie o to, dlaczego badacze uważają doświadczenia tej polityki za naturalny eksperyment. Przedstawione badania pokażą wpływ zamieszkania w enklawie etnicznej na:

- funkcjonowanie na rynku pracy,
- osiągnięcia edukacyjne dzieci imigranckich w pierwszym pokoleniu,
- korzystanie ze świadczeń społecznych.

W części trzeciej zaprezentowane zostaną wyniki ewaluacji szwedzkiego programu, mającego na celu równomierne osiedlanie imigrantów.

Metodologia badań zostanie jedynie zarysowana, gdyż jest ona oparta na zaawansowanej ekonometrii, której opis znacznie przekracza ramy tej pracy (zob. tamże, s. 11–16).

Program osiedlania imigrantów

W 1985 r. rząd szwedzki rozpoczął program, polegający na równomiernym osiedlaniu na obszarze kraju cudzoziemców, ubiegających się o przyznanie ochrony międzynarodowej. Działanie to miało zapobiec zarówno koncentrowaniu się tych osób w określonych gminach, jak i wynikającym z tego problemom. Polityka osiedlania uchodźców, przybywających do Szwecji, która ma na celu uniemożliwienie powstawania „gett”, trwała od 1985 do 1991 r. Przed rokiem 1985, osoby ubiegające się o status uchodźcy mogły osiedlać się w sąsiedztwie, w którym mieszkali już przybysze ich narodowości. Najpierw kwatrowali się na terenie danej gminy, a dopiero później — już mieszkając tam — przechodzili

całą procedurę, związaną z przyznaniem im ochrony międzynarodowej. Jedynie niewielki odsetek tych osób, bo stanowiący — w zależności od okresu — 10–25% ogółu starających się o przyznanie ochrony, zamieszkiwał w ośrodku dla uchodźców. Po 1985 r. Rada ds. Imigracji kierowała już imigranta do konkretnej gminy, której władze zobowiązane były zapewnić mu lokum. Program ten dotyczył wszystkich migrujących z przyczyn politycznych, z wyjątkiem osób, których przyjazd był związany z ich prawem do łączenia rodzin. Liczbę imigrantów, kierowanych do danej gminy, regulowały umowy między Radą ds. Imigracji a konkretnymi gminami. W założeniu, kryteriami doboru społeczności lokalnej były m. in.: chłonny rynek pracy, odpowiednia infrastruktura edukacyjna i wolne zasoby mieszkaniowe, przy czym na skutek rosnącego napływu uchodźców, to ostatnie miało największe znaczenie. Imigranci obowiązani byli pozostać w wyznaczonym miejscu nie krócej niż do końca osiemnastomiesięcznego, wstępnego etapu programu integracyjnego.

W programie uczestniczyło 277 z ogółu 284 szwedzkich gmin. Każda gmina miała w założeniu otrzymać grupę imigrantów proporcjonalną do swojej liczebności. W 1994 r. program został zarzucony, a ubiegający się o przyznanie ochrony mogli już sami wybierać miejsce zamieszkania, jednak pod warunkiem, że samodzielnie znajdą sobie mieszkanie.

Autorzy wszystkich trzech przytoczonych niżej badań korzystają z doświadczeń szwedzkiego programu wskazywania imigrantom miejsca zamieszkania, traktując go jako swego rodzaju „naturalny eksperyment”. Stwierdzili oni, że sytuacja, w której imigranci nie są w stanie wybierać miejsca zamieszkania, powoduje, że ich cechy społeczno-ekonomiczne oraz inne, niemierzalne, a charakterystyczne przymioty, nie mogą być decydujące w wyborze miejsca zamieszkania. W przeciwnym wypadku ich preferencje wpływałyby na wyniki badania, bowiem w enklawach etnicznych mają tendencję osiedlać się osoby defaworyzowane. Dla badania kluczowe są osoby imigrujące w okresie od 1987 do 1991 r., kiedy program był wdrażany z największą konsekwencją. W tym czasie blisko 90% przesiedleńców było osiedlanych w gminach wskazanych przez Radę ds. Imigracji.

Porównanie danych dotyczących tej grupy z grupą kontrolną, której nie dotyczyła polityka wskazywania miejsca zamieszkania — przy jednoczesnym uwzględnieniu w wykorzystanych modelach ekonometrycznych licznych zastrzeżeń — pozwoliło na sformułowanie wniosków, dotyczących efektów ewaluowanej polityki oraz — w przypadku innych badań — wpływu zamieszkania w enklawach etnicznych na konkretne cechy społeczno-ekonomiczne mieszkańców.

Enklawy etniczne a dochody²

Na podstawie danych o obywatelstwie i czasie, w którym nastąpiła imigracja, wyselekcjonowano 9883 osoby, których dotyczył program administracyjnego wskazywania miejsca zamieszkania. Osoby te zostały podzielone na dwie grupy. Pierwszą stanowili ci, którzy

² Wyniki badań dotyczących wpływu zamieszkania w enklawach etnicznych na dochody, zob. w: Per-Anders, E., Fredriksson, P., Aslund, O., dz. cyt.

byli umieszczeni w enklawie etnicznej, drugą — kontrolną — ci, którzy zamieszkali poza nią. Jako enklawę etniczną rozumiano tu gminę, gdzie koncentracja osób danej narodowości była przynajmniej dwukrotnie większa niż jej udział w ogóle mieszkańców Szwecji. Populacje zamieszkałe w enklawach i poza nimi miały podobne cechy demograficzne i społeczno-ekonomiczne, z wyjątkiem dłuższego okresu edukacji (średnio o 0,4 roku) populacji zamieszkałej poza enklawami. By zdobyć informacje na temat badanej zbiorowości, badacze wykorzystali dane będące w dyspozycji szwedzkiego Urzędu Statystycznego (*Sweden Statistics SCB*), rejestry podatkowe, rejestry dotyczące poziomu wykształcenia, rejestry dotyczące ewidencji ludności, dane na temat bezrobocia z Rady Rynku Pracy (*Labour Market Board*) i obliczenia własne. Informacje te przetwarzano w oparciu o zaawansowane metody ekonometryczne.

Na podstawie badań stwierdzono, że najwięcej korzyści, wynikających z zamieszkania w enklawie etnicznej, odnoszą najmniej wykwalifikowani i wykształceni imigranci. Sytuacja ta powoduje wzrost dochodów w tej grupie o 13%. Tak znaczącego efektu nie odnotowano w przypadku tych imigrantów, którzy są lepiej wykształceni. U nich wszystkich (bez uwzględniania podziału, związanego z wykształceniem) widoczny jest wzrost dochodów, który wynosi 4,6%. Podniósł się też poziom aktywności zawodowej (tamże, s. 8).

O 10% wzrasta tendencja do bycia samozatrudnionym. To właśnie samozatrudnienie było jedynym sektorem szwedzkiego rynku pracy, gdzie imigranci byli statystycznie bardziej aktywni od ludności rodzimej. Przyjmuje się, że może być to wynikiem wykluczania imigrantów z oficjalnego rynku pracy, w związku z czym samozatrudnienie pozostało dla nich jedyną formą aktywności zawodowej.

Autorzy stwierdzają, że obserwacje te potwierdzają funkcjonowanie enklawy jako sieci, w ramach której imigranci zyskują wsparcie i informacje na temat nowego środowiska, okazje do zdobycia zarobku, a to z kolei wpływa na poprawę ich pozycji na rynku pracy.

Inną ważną obserwacją była konstatacja, że poziom bezrobocia wśród osób, które przeprowadziły się z przypisanego im miejsca do enklawy etnicznej był niższy niż wśród tych, którzy pozostali tam, gdzie się początkowo osiedlili. Oznacza to, że przeprowadzka taka zwiększała poziom aktywności zawodowej w tej grupie.

Autorzy zauważają także, że przebywanie w enklawie etnicznej nie ma negatywnego efektu, o ile jakość kapitału społecznego jest w niej wysoka. Dzieje się tak w przypadku, gdy enklawę zamieszkują również imigranci dobrze wykształceni, o wysokich kwalifikacjach. Z badania wynika, że „jakość” enklawy etnicznej wpływa na dochody wszystkich jej mieszkańców. Im jest ona wyższa (o czym może świadczyć wysokość zarobków mieszkańców), tym większy jest pozytywny efekt, wynikający z zamieszkiwania w niej. Inaczej jest w przypadku przebywania w enklawie, której członkowie uzyskują zarobki niższe od średniej. Autorzy uważają, że przebywanie w niej może mieć wtedy negatywny wpływ na wysokość zarobków (tamże, s. 26).

*Enklawy etniczne a osiągnięcia edukacyjne*³

Zainteresowanie badaczy wzbudziły wyniki Programu Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (*Programme for International Student Assessment PISA*), opublikowane przez OECD w 2006 r. Wynika z nich, że luka między osiągnięciami edukacyjnymi uczniów, należących do ludności rodzimej a uczniami z pierwszego pokolenia imigrantów, wynosi około połowy odchylenia standardowego w przypadku matematyki, czytania i nauk przyrodniczych (OECD 2006).

Badacze podjęli zatem próbę odpowiedzi na pytanie o to, jaki wpływ na osiągnięcia edukacyjne mają cechy otoczenia, w którym zamieszkują uczniowie imigrancy. Zmierzony został zwłaszcza wpływ dwóch zmiennych tj. rozmiaru enklawy etnicznej oraz poziomu kapitału społecznego. Osiągnięcia edukacyjne były mierzone średnią ocen, natomiast poziom kapitału społecznego — wykształceniem jej dorosłych członków.

W badaniu wykorzystano rejestry administracyjne, zawierające dane na temat wszystkich absolwentów dziesięcioletnich szwedzkich szkół, do których uczęszczanie jest obowiązkowe. Dane te pozwalają na wyodrębnienie informacji na temat momentu imigracji konkretnej osoby, miejsca jej zamieszkania, cech społeczno-ekonomicznych rodziców i zamieszkałych w okolicy rówieśników — w różnych okresach czasu. Następnie informacje te przetwarzane są z pomocą modeli ekonometrycznych.

Wyniki badania pokazują, że im więcej dorosłych w danej społeczności etnicznej posiada wyższe wykształcenie, tym lepsze są osiągnięcia uczniów w niej zamieszkałych. Również większa liczba osób tej samej narodowości w sąsiedztwie (wielkość enklawy) ma pozytywny wpływ na średnią ocen (por. Aslund, O., Per-Anders, E., Fredriksson, P., Gronnqvist, H), przy czym pierwsza cecha ma dwukrotnie większy wpływ, niż druga (Tamże, s. 19). Pozytywny efekt wielkości enklawy jest znaczniejszy dla uczniów, którzy pochodzą z rodzin de faworyzowanych (tamże, s. 23). Z kolei silnie negatywny wpływ na osiągnięcia uczniów ma zamieszkanie w społeczności lokalnej, w której jest dużo imigrantów innej narodowości (tamże, s. 16).

Wynika z tego, że największym problemem dla enklaw etnicznych jest napływ uchodźców o niskich kwalifikacjach i poziomie kapitału społecznego oraz zagęszczenie na danym terenie cudzoziemców o różnym pochodzeniu etnicznym. Stwierdzono, że generalnie zamieszkanie imigrantów w sąsiedztwie ma negatywny wpływ na średnią ocen. Wynika to z faktu, że młodzież defaworyzowana ma tendencję do osiedlania się w sąsiedztwie z większym udziałem ich własnej grupy etnicznej, co zaniża poziom kapitału społecznego w okolicy. To na skutek tej tendencji, wielkość enklawy etnicznej może być negatywnie skorelowana z osiągnięciami uczniów, nie zaś ze względu na samo zagęszczenie imigrantów. Z punktu widzenia osób defaworyzowanych strategia zamieszkania w enklawie

³ Wyniki badań dotyczących wpływu zamieszkania w enklawach etnicznych na osiągnięcia edukacyjne uczniów znalazły się w publikacji: Aslund, O., Per-Anders, E., Fredriksson, P., Gronnqvist H. (2009) *Peers, Neighborhoods and Immigrant Student Achievement: Evidence from a Placement Policy*, Institute for Study of Labor.

etnicznej jest jednak racjonalna, dla nich bowiem pozytywny efekt jej funkcjonowania jest największy.

Enklawy etniczne a zależność od świadczeń⁴

Metodologia badania podobna jest do tej, która była wykorzystana w wyżej opisanych analizach. Również tutaj posłużono się polityką przypisywania miejsca zamieszkania, co pozwoliło przyjąć tezę o niezależności wyboru miejsca zamieszkania imigrantów od ich indywidualnych cech charakterystycznych. By odpowiedzieć na główne pytanie badawcze, skupiono się na dwóch problemach:

- jak na prawdopodobieństwo korzystania ze świadczeń wpływa wielkość enklawy i
- jakie znaczenie mają cechy społeczno-ekonomiczne jej członków.

Na podstawie tego badania stwierdzono, że poziom korzystania ze świadczeń społecznych wśród sąsiadów tej samej narodowości ma znaczący wpływ na prawdopodobieństwo jednostkowego korzystania ze świadczeń. Z kolei wielkość enklawy etnicznej ma tu niewielkie znaczenie, a większa liczba sąsiadów tej samej narodowości raczej obniża prawdopodobieństwo zależności od świadczeń (tamże, s. 21).

Wielkość enklawy może mieć jednak znaczenie w przypadku, gdy duża liczba jej członków pobiera świadczenia. Większa liczba kontaktów z pobierającymi świadczenia zwiększa ryzyko zależności od tych świadczeń. Według obliczeń badaczy, jeśli w danej społeczności odsetek osób pobierających świadczenia wzrośnie o 10%, to prawdopodobieństwo, że jednostka mieszkająca w niej też zacznie żyć ze świadczeń, wzrastała o 0,9% (tamże, s. 19). Wpływ ten określany jest jako znaczny.

Z tego badania wynika również, że nie koncentracja imigrantów sama w sobie jest problemem, a raczej koncentracja ludzi ubogich, o niskim poziomie kapitału społecznego.

Program wskazywania miejsca zamieszkania imigrantom — wyniki ewaluacji

Wyniki ewaluacji programu, polegającego na administracyjnym wskazywaniu miejsca zamieszkania, mają nie mniejsze znaczenie dla odpowiedzi na postawione we wstępie pytanie, niż badania przywołane powyżej. Jej rezultaty określone zostały jako zaskakujące.

Stwierdzono, że w wyniku programu, prawdopodobieństwo, że imigrant pozostanie bezrobotny w osiem lat po przybyciu, nie tylko nie zmniejszyło się, ale wzrosło o 6% (Bengtsson, T., Lundh, Ch., Scott, K., 2005, s. 55)⁵. Również wpływ tej polityki na poziom

⁴ Problemu zależności od świadczeń społecznych (*welfare dependency*) dotyczyło badanie, którego wynik zostały opublikowane w artykule: Aslund, O., Fredriksson, P., *Peer Effect in Welfare Dependence- Quasi-experimental Evidence*, Wyd. Uniwersyteu w Upsali, Upsala 2009, dostępny na: www.nek.uu.se/StaffPages/Publ/P1131.pdf.

⁵ W tym miejscu trzeba też zauważyć że autorzy rozdziału, poświęconego Szwecji w „European Migration”, najwyraźniej pomylili się podając przypisy. Odwołują się one bowiem do powyżej przytoczonej publikacji *Etnic Enclaves and the Economic Success of immigrants- Evidence from a natu-*

płac okazał się negatywny. Ewaluacja wykazała, że po ośmiu latach funkcjonowania badanej polityki, zredukowała ona dochody imigrantów o 25% w porównaniu z poprzednio obowiązującą polityką imigracyjną (tamże, s. 58), a prawdopodobieństwo zależności od świadczeń osób nią objętych wzrosło o 10%. Efekt ten byłby jeszcze wyższy, gdyby imigranci pozostali w miejscach im przydzielonych. Obliczono, że w takim przypadku ryzyko bierności zawodowej byłoby wyższe o kolejnych 20%.

Trzeba tu poczynić zastrzeżenie, że za negatywny wynik reformy odpowiadała nie tylko polityka wskazywania miejsca zamieszkania, ale także inna — niż początkowo zaplanowano — jej realizacja. Wynikało to z drastycznego wzrostu liczby uchodźców. O ile przed reformą notowano imigrację na poziomie od 4 do 6 tys. osób rocznie, w związku z ubieganiem się o ochronę międzynarodową, to w 1989 r. ich liczba wyniosła już 25 tys. To natomiast spowodowało, że imigranci osiedlani byli w 284 gminach, a nie jak początkowo zakładano w 60 — w tych, które były wyznaczone jako posiadające najlepsze cechy dla integracji. Zmieniły się też kryteria doboru gminy. Dostępność mieszkania stała się kluczowym kryterium, a znaczenie możliwości edukacyjnych i chłonności rynku pracy zostało zmarginalizowane.

Badacze uwzględnili to zastrzeżenie w wykorzystywanych modelach, czyniąc rozróżnienie między wpływem tylko i wyłącznie faktu, że cudzoziemcy nie mieli możliwości swobodnego wyboru miejsca zamieszkania a całkowitym efektem reformy. Wynikało z tego, że przypisanie miejsca zamieszkania odpowiada za niespełna połowiczny efekt reformy (Per-Anders..., s. 32), co i tak jest wpływem bardzo znaczącym.

Wnioski i podsumowanie

Doświadczenia szwedzkie wskazują, że efekty programów, mających na celu równomierne rozmieszczenie populacji imigrantów w państwie przyjmującym, niekoniecznie są dla nich korzystne. Jak wykazano, zamieszkanie w miejscach, gdzie nie istnieją sieci migracyjne, mogące zapewnić przesiedleńcom wsparcie, utrudnia proces ich integracji. Szwedzcy imigranci zapłacili — za brak możliwości zamieszkania wśród osób o tej samej przynależności etnicznej — znaczącą utratą dochodów i wyższym ryzykiem bezrobocia, a szwedzki podatnik poniósł wyższe wydatki z tytułu transferów socjalnych. Przy lepszej realizacji tej polityki, niektórych kosztów można by było uniknąć. Tak, czy inaczej, imigranci zapłaciliby za to znaczącą cenę. Nie wiadomo również czy programy takie byłyby opłacalne jako długoterminowe. Doświadczenia z USA wskazują np., że drugie pokolenie imigrantów, które wzrastało w enklawach etnicznych, cechujących się wysokim poziomem kapitału społecznego, lepiej dawało sobie radę na rynku pracy (Borjas, 1994).

Wyniki wszystkich przytoczonych badań podkreślają wagę jakości kapitału społecznego mieszkańców enklaw etnicznych dla ogólnego powodzenia wszystkich ich mieszkańców.

ral Experiment. Analizując tę pozycję autor tego opracowania nie znalazł tam jednak informacji zawartych w „European Migration”, odszukał je natomiast w innej publikacji tych samych autorów, zob.: Per-Anders, E., Fredriksson, P., Aslund, O., *Settlement Policies and the Economic Success of Immigrants.*

Może to wskazywać na to, że — z punktu widzenia imigrantów — bardziej efektywne niż administracyjne wskazywanie miejsca zamieszkania są programy budowy kapitału społecznego. Pogląd ten potwierdzają doświadczenia innych krajów, np. fiasko realizowanego w USA programu *Moving to Opportunity for Fair Housing*. Realizacja takich strategii jest oczywiście o wiele trudniejsza, niż prosta koncepcyjnie polityka, polegająca na zmianie, bądź ustaleniu miejsca zamieszkania.

Kolejną ważną konstatacją wynikającą z przywołanych badań jest słabość argumentu polegającego na twierdzeniu, jakoby pozostawanie w enklawach etnicznych przynosiło szkodę ich mieszkańcom. Jest to błędne przekonanie, szczególnie w przypadku grup defaworyzowanych. Jeśli społeczeństwo przyjmujące skłonne byłoby stosować restrykcje w zakresie wyboru miejsca zamieszkania przez imigrantów, to ucziwiej byłoby powoływać się raczej na dobro samego społeczeństwa przyjmującego. Dobro to mogłoby polegać np. na ochronie rodzimego dziedzictwa kulturowego, czy po prostu niechęci rodzimej ludności do funkcjonowania w ich obrębie środowisk obcych etnicznie i kulturowo. Odwoływanie się do dobra samych imigrantów wydaje się być bowiem kontrowersyjne.

Bibliografia

- Aslund, O., Per-Anders, E., Fredriksson, P., Gronnqvist H., *Peers, Neighborhoods and Immigrant Student Achievement: Evidence from a Placement Policy*, Institute for Study of Labor, 2009.
- Bengtsson, T., Lundh, Ch., Scott, K., *From Boom to Bust: The Economic Integration of Immigrants in Postwar Sweden* w: Zimmerman, K. (2005) *European Migration What do we know* Oxford: Wyd. Oxford University Press.
- Borjas, G., *Ethnicity, Neighborhoods, and Human-Capital Externalities*, Cambridge: National Bureau of Economic Research, 1994.
- Per-Anders, E., Fredriksson, P., Aslund, O., *Ethnic Enclaves and the Economic Success of immigrants- Evidence from a natural Experiment*, Wyd. Uniwersytet w Upsali, Upsala 2000.
- Per-Anders, E., Fredriksson, P., Aslund, O., *Settlement Policies and the Economic Success of Immigrants*.
- OECD Where Immigrants Succeed: A Comparative Review of Performance and Engagement in PISA 2003* (2006).

Summary

This work refers to the research that examined the results of Swedish programs toward immigrants, in the years 1985-1994, based on directing refugees by the administrative decision to the certain place far from the area where their ethnic minorities already lived. The research cited in the article focused on the social impact of such policy, measured by the position on labor market of those people, the school attainment of their children in the generation and the dependency on social benefits of those people in comparison to those who lived outside the ethnic enclaves.